

Max Valentiner og Genforeningen 1920

På arkivet på Asylvej har vi en (flot) kopi af Christian August Max Ahlmann Valentiners æresborgerbrev hængende. Brevet er udstedt af byrådet i Sønderborg 5. januar 1917 under første verdenskrig og i forlængelse af Valentiners indsats i den tyske marine som u-båds-kaptajn.

Det specielle ved Max Valentiners æresborgerskab er, at han efter Genforeningen 1920 frasagde sig titlen, da hans berettigelse til denne kom til diskussion i det nyvalgte byråd august 1920.

Valentiners frasigelse af titlen er tidligere i flere sammenhænge blevet tolket som et resultat af modsætningen mellem tysk og dansk.

I det følgende vil jeg prøve at undersøge, hvad der kan ligge i det.

Tidlig karriere

Max Valentiner (1883-1949) voksede op i Sønderborg, og i 1902 efter afsluttet skolegang søgte han ind til den tyske marine. Her gennemgik han en kadetuddannelse og gjorde senere tjeneste i søredningstjenesten og i u-bådsflåden.

Før første verdenskrig gjorde han sig personligt bemærket i forskellige redningsaktioner, og for dette modtog han flere udmærkelser, i 1902 Preussische Rettungsmedaille am Bande og i 1911 Preussischer Kronenorden IV. Klasse.

Under første verdenskrig gjorde Max Valentiner tjeneste som u-båds-kaptajn med stor succes og flere ordner til følge (i 1914 Eisernes Kreuz II. und I. Klasse og i 1916 Ritterkreuz des Königlichen Hausordens von Hohenzollern mit Schweren).

Den 26. december 1916 fulgte så tildelingen af den højeste tyske orden, Pour la Mérite, efter en dristig aktion, hvor tre fjendtlige skibe

Kaptajnløjtnant Max Valentiner

blev sænket i havnen i Funchal på Madeira af Valentiners u-båd, U-38. Dette blev åbenbart den umiddelbare anledning for byrådet i Sønderborg til at udnævne Max Valentiner til æresborger i byen 5. januar 1917.

Karrierens foreløbige højdepunkt – i Sønderborg

Max Valentiner selv var glad for og stolt over æresborgerskabet. I sin bog fra 1934 “U 38 - Wikingerfahrten eines deutschen U-Bootes”, som handler om hans oplevelser som U-bådskaptajn under første verdenskrig, skriver han side 175 om situationen omkring nytår 1916/17, at han fra kejseren fik et telegram om, at han ville blive tildelt den højeste tyske udmærkelse, Pour le Mérite, som den første i marinen.

I samme situation nævner han, at han desuden blev udnævnt som æresborger i sin hjemby, Sønderborg. Denne udnævnelse glædede han sig lige så meget over, da det var “en udmærkelse han ikke engang havde turdet drømme om”.

Max Valentiner blev kaldt hjem til Berlin for at modtage ordenen af kejseren personligt. Da kejseren på dette tidspunkt var bortrejst, modtog Valentiner i stedet ordenen af den øverste chef i marineministeriet. Valentiner var dog godt tilfreds og promenerede stolt ordenen i Berlin og dagen efter i Koblenz, hvor han friede til sin tilkommende, Margarita Momm.

I bogen er der ikke mange ord om privatliv og familie, så ovenstående må være en beskrivelse af nogle begivenheder af meget stor betydning for ham. Der er ikke i bogen nogen omtale af, at han skulle have været i Sønderborg for at modtage udnævnelse og æresborgerbrev.

Æresborgerbrevet skulle først laves, og denne opgave fik kunstneren Paul Wothe fra Berlin. Han lavede nedenstående symbol-ladede og flotte æresborgerbrev, som jeg nu kort skal beskrive.

Æresborgerbrevet er udført i akvarel og opdelt i to felter.

Det nederste felt bruges til officielt at meddele, at u-bådskaptajn Max Valentiner, ridder af ordenen Pour le Mérite, af byrådet 5. januar 1917 tildeles æresborgerret i Sønderborg. Byvåbnet understreger den officielle handling.

Feltet er lodret indrammet af to søjler pyntet med egeløv og vandret af to bjælker med stiliserede blomster.

Kopi af æresborgerbrevet

Mellem de to felter er Sønderborgs byvåben indsat.

Det øverste felt rummer i midten et billede af rådhuset, og rådhuset er indrammet af en scene, der kunne være taget fra fejringen af en sejrherre i de olympiske lege. To unge kvinder i græskinspirerede, lette kjoler pynter en væg eller mur, der bæres af græskinspirerede søjler pyntet med laurbær. Og i midten af scenen er markeret, at det er et æresborgerbrev eller en sejrspremie, tildelt

af byen Sønderborg, markeret ved et billede af rådhuset. Brugen af de olympiske symboler er nok ikke tilfældig, da traditionen fra de græske olympiske lege i oldtiden netop var blevet genoptaget ved de første moderne olympiske lege i 1896 i Athen og fortsat med fire års mellemrum frem til legene i Stockholm i 1912.

Foran rådhuset står figuren af Landstormmanden og en kanon.

Landstormmanden blev stillet op foran rådhuset 21. oktober 1915. Idemanden bag figuren var landråd Kurt Schønberg, som var stærkt tysksindet. Ideen var at samle penge ind til den tyske krigsførelse i verdenskrigen ved at man fik plads til at slå et søm i figuren og for dette betalte et beløb, men også derigennem at inddrage alle i forsvaret af fædrelandet. Da mange skoler blev inddraget i at slå søm i, der efterhånden dannede navnene på de forskellige byer på Als og Sundeved, var det svært for dansksindede at undslå sig. Landstormmanden lagde altså et vist pres på befolkningen i en svær tid.

Om kanonen har Erik Husted skrevet en artikel i *Våbenhistorisk Tidsskrift*. Det viser sig, at kanonen er fremstillet efter tysk model (Krupp 1861) i Liege 1863 og erobret ved den tyske invasion i Belgien 1914. Den var i 1916 en kort tid opstillet i Sønderborg, hvor kunstneren Paul Wothe kan have set den. Eller også har han set

den på et billede og på den måde fået den med. Efter nogle få dage i Sønderborg blev den flyttet til Haderslev.

Kanonen er en ud af otte kanoner, som blev brugt i området i den tyske krigspropaganda. Og som sådan jo heller ikke til glæde for den dansksindede del af befolkningen, som i forvejen led store afsavn i forbindelse med krigen. En krig, som mange kun ugerne var en del af.

Dybbøl-Posten, den dansksprogede og dansksindede avis i Sønderborg, bragte søndag 7. januar 1917 følgende notits på side 4/ sidste side under rubrikken By og Egn:

“Æresborgerskab. Kaptajnløjtnant Max Valentiner, der fornylig på Grund af sine store Fortjenester til Søs blev benaadet med Ordenen Pour le Mérite, er af Bykollegierne blevet udnævnt til Æresborger af Sønderborg By.”

På samme måde bragte Sonderburger Zeitung, den tysksprogede og tysksindede avis, lørdag 6. januar en notits på side 2 under rubrikken Orts- und Kreisnachrichten:

“Kapitänleutnant Valentiner Ehrenbürger von Sonderburg. Die städtlichen Kollegien haben gestern einstimmig beschlossen dem Kapitänleutnant Max Valentiner, Ritter des Pour le Mérite, das Ehrenbürgerrecht der Stadt Sonderburg zu verleihen.”

Tilsyneladende har begge aviser brugt et referat fra byrådsmødet til deres enslydende notitser. Den eneste forskel synes at være Sonderburger Zeitungs understregning af at beslutningen var enstemmig. Og måske har censuren under krigen også spillet ind i måden at bringe oplysningen på.

Vi ved ikke, hvornår Max Valentiner modtog æresborgerbrevet. Han skriver ikke selv noget om ophold i Sønderborg før faderens død 3. oktober 1918. Faderen var provst i Sønderborg, Friedrich Valentiner.

På en slægtstavle for Max Valentiner, som vi opbevarer på arkivet på Asylvej, har en tidligere medarbejder lavet en notits om, at æresborgerbrevet i en periode i 1917 blev udstillet hos guldsmed Ulrich Johannsen, som havde forretning i Perlegade 24.

Æresborgerbrevet blev monteret i en kraftig mørkebrun lædermappe med jugendpræget sølvdekoration i nedpresset felt på forsiden. Midt i dekorationen er der en rund skive graveret med

*Guldsmed Ulrich Johannsens
forretning, Perlegade 24 (1907)*

“Sonderborg”. I de fire hjørner er der sølvbukler med indpussede mønstre.

Så måske har Ulrich Johannsen lavet dette arbejde og så kunnet udstille det færdige æresborgerbrev.

Vejen til heltestatus

Max Valentiners heltestatus var grundlagt på dristige og opsigtsvækkende aktioner som angrebet i Funchal, der blev omtalt i aviserne. I Sønderborg

blev det udførligt omtalt i *Sonderburger Zeitung* 4. januar 1917 i en artikel, som byggede på en artikel i den engelske avis *The Times*.

Men antallet af sænkede skibe og mængden af sænket skibstonnage bidrog også til ryet. Det viser også f.eks. en af titlerne på hans egne bøger med titlen “300.000 Tonnen versenkt”.

Under bestræbelserne på at ramme så mange skibe som muligt kunne der ske fejl eller ligefrem overgreb. Dette skete for Valentiner i den lange periode fra 15. december 1914 til 15. september 1917, hvor han med sit skib, U 38, var udstationeret i den østrigske provins Montenegro og opererede i Middelhavet.

Sydøst for Kreta angreb og sænkede Valentiner med sit mandskab uden varsel det engelske passagerskib “SS Persia”, der var på vej fra England til Indien. Ombord på skibet var en kæmpeformue i guld og ædelstene, som maharaja Jagatjij Singh bragte med sig. Maharajaen var dog gået i land i Marseilles, da han var blevet advaret om truslen fra u-bådsangreb ved Kreta. Men ombord var stadig en række dyre Rolls Royce-biler bestemt for Indien og ca. 500 passagerer. 334 af disse omkom, da skibet gik ned.

Efter dette blev Max Valentiner sat på de allieredes liste over krigsforbrydere. I perioden forud for første verdenskrig, hvor der var en længere periode med fred, havde man startet et arbejde

med at skabe regler for krigsførelse, de såkaldte Geneve- og Haagkonventioner. Ud fra disse regler kunne man så forsøge at retsforfølge krigsdeltagere, der havde forbrudt sig mod disse regler ved f.eks. at sænke passagerskibe uden varsel og uden at give passagererne mulighed for at forlade skibet. Men man skulle selvfølgelig have magt til at retsforfølge de anklagede, og dette ville sikkert først være ved krigens afslutning.

Ribe Stiftstidende bragte således 11. september 1918, da krigs-afslutningen syntes i sigte, en artikel om briternes holdning til u-bådskrigen. Artiklen byggede formentlig på engelske aviser.

Det britiske admiralitet havde offentliggjort

- a) en liste over dræbte/tilfangetagne tyske u-bådschefer, og
- b) en liste over tyske u-bådschefer, der har vist en særlig barbarisk optræden, heriblandt *“Max Valentiner, søn af den fanatiske hjemmetyske provst Valentiner i Sønderborg”*.

Omslaget

Ved folkeafstemningen 10. februar 1920 var der et tysk flertal, idet 2601 personer stemte for Tyskland og 2021 stemte for et tilhørsforhold til Danmark.

Da afstemningsreglerne var således formuleret, at personer født og/eller bosiddende i byen før 1900 havde stemmeret, kom mange rejsende til, både danske og tyske. Det drejer sig om 349 danske og 919 tyske. De danske var især udviste eller flygtede. De tyske var især embedsmænd og arbejdsmæssigt tilflyttede på grund af byens udvikling.

Hvis man trækker disse stemmer fra, viser der sig et noget andet billede, nemlig 1672 danske stemmer og 1682 tyske, altså en næsten ligelig fordeling, som denne opstilling viser:

Afgivne stemmer 10. februar 1920 i Sønderborg:

danske	tyske	danske i %
2021	2601	44

Heraf tilrejsende:

danske	tyske	
349	919	tilrejsende i alt 28%
1672	1682	tilrejsende trukket ud

Før afstemningen, i midten af januar 1920 var området overgået til at blive administreret af repræsentanter for Versaillesfreden samlet i Den Internationale Kommission (Commission Internationale de Surveillance du Plebiscite Slesvig, forkortet CIS).

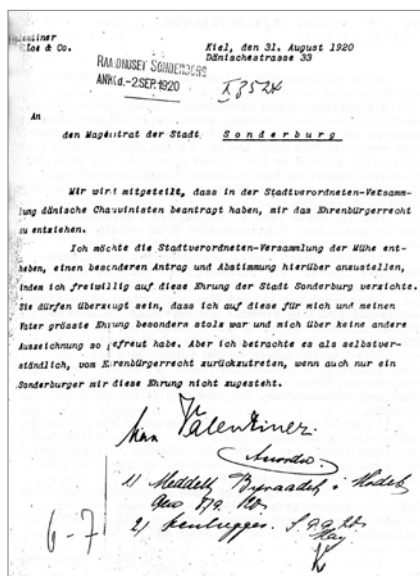
Det betød, at det tyske militær på Sønderborg Slot og kasernen straks skulle forlade området sammen med de øverste embedsmænd, som alle var tyske. Det betød også, at byens befolkning langsomt mistede sit tyske præg og flertal, samtidig med at der i løbet af foråret 1920 kom danske embedsmænd og soldater til byen.

Dette slog igennem ved det første valg til byrådet i den nu danske by 26. juli 1920, hvor der blev et dansk flertal på 13 mod 11 tysk-sindede medlemmer. I det nye danske byråd kom der i august 1920 forslag om at slette Valentiner som æresborger *“da man ikke kan anerkende en mand, der har sænket så mange neutrale skibe, herunder også danske, som æresborger”*.

Da det kom Valentiner, der opholdt sig i Kiel, for øre, skyndte han sig at sende en besked til byrådet i Sønderborg om, at han frivilligt frasagde sig æresborgerskabet – før det kom til afstemning. I frsigelsen er han inde på, at han selv og hans fader var meget stolte af hæderen, som danske chauvinister nu vil fratage ham. Brevet er

dateret 31. august 1920, men allerede 28. august 1920 var Sonderburger Zeitung ude med et forsvar for ham. I det avisen i lederen refererede begrundelsen fra byrådsdebatten var opfattelsen, at det var en bevidst, unødigt krænkelse af den tyske befolkningsdel.

Lederen omtaler her et lignende eksempel fra Aabenraa, hvor skibsreder Michael Jebsens navn var blevet slettet fra et gadeskilt.

Brev med Valentiners frsigelse af æresborgerskabet af 31. august 1920

I lederen klages der også over, at Sønderborgs tyske embedsmænd, der kun har gjort deres pligt i den tyske tid, nu generes i deres arbejde og anseelse. Desuden peger lederen på, at Max Valentiner blev udnævnt som æresborger efter en stribe udmærkelser for redningsaktioner og tapperhed for Tyskland.

Vi har altså at gøre med en stor tysk helt, som lige pludseligt bliver gjort til skurk af hævngherrige danske i Sønderborg. Som understregning af dette trykte avisen 2. september 1920 Valentiners brev til byrådet, hvor han frasiger sig æresborgerskabet.

Senere karriere

I maj 1918 sluttede Max Valentiners sidste, lange togt på havet, og han tog ophold i Kiel. Kort efter fik han besked om, at han var blevet far til en søn. Derefter fulgte nogle ugers orlov sammen med mor og søn.

Mens han ventede på, at en ny u-båd skulle blive klar til ham, arbejdede han som lærer på u-bådsskolen i Kiel, et arbejde som varede krigen ud.

I forbindelse med faderens død 3. oktober 1918 besøgte Max Valentiner så Sønderborg. Og det skulle vise sig at blive sidste besøg i lang tid.

I første halvdel af november fulgte matrosopstanden i Kiel og Tysklands sammenbrud med kejserens abdikation og våbenhvilen 11. november 1918. På dette tidspunkt var Valentiner kommet på englændernes liste over krigsforbrydere, og han blev rådet og hjulpet til at gå under jorden i Østpreussen en tid, hvor han under et nyt navn arbejdede på et stort gods.

Efter nogen tid vendte han tilbage til Kiel og Berlin, hvor han i sommeren 1919 begyndte at handle med motorer fra en adresse i Kiel. Han bosatte sig i Kiel med sin kone, Margarita, født Momm, og de nu to sønner, Klaus (født 13. juni 1918) og Max Otto (født 1919). Omkring dette tidspunkt blev han afskediget fra flåden.

Han ernærede sig nu som handelsmand, skibsreder, var ansat i flåden en kort overgang som korvettekaptajn uden for tjeneste og en periode ansat ved virksomheder, der producerede kraner og dykkerudstyr.

Valentiner blev tilsyneladende i Tyskland i hele mellemkrigstiden, og hans evner for u-bådskrigsførelse var ikke glemt. Da Hitler

begyndte Tysklands oprustning, blev Max Valentiner indkaldt til tjeneste ved marinen i Kiel, hvor han hurtigt steg i graderne og gjorde tjeneste i marineledelsen og på denne måde gjorde anden verdenskrig med indtil afskedigelsen 31. marts 1945.

Stadig tysk helt

Max Valentiner gjorde også selv noget for at holde sit ry levende, idet han udgav tre bøger om sine år som u-bådskaptajn under første verdenskrig. Bøgerne angives at være blevet til ud fra dagbogsnotater.

Det drejer sig om den ovenfor omtalte bog, "U38 – Wikingerfahrten eines deutsches U-Bootes" (1934). Som forfatter står Max Valentiner, Korvettenkapitän a. D. (korvettekaptajn uden for tjeneste), og tidligere havde han fået udgivet bøgerne "300.000 Tonnen versenkt! Meine U-Boots-Fahrten" (1917) og "Der Schrecken der Meere – Meine U-Boot-Abenteuer" (1931).

Titlerne alene fremhæver, hvad han gerne ville huskes for, men i bøgerne gør han meget ud af at give eksempler på, hvorledes han også tog hensyn til ofrene og bevarede et godt forhold til de overlevende fjender.

Men han er dog godt klar over, at de engelske modstandere kan have en anden opfattelse af hans indsats. Han beskriver en situation, hvor han fik en australsk kaptajn på et fragtskib, som sejlede med kontrabande og som Valentiners u-båd lige havde sænket, til at bringe et brev til en engelsk kvindelig bekendt. Men i forlængelse af denne beskrivelse kommer han ind på, at han har set et par engelske aviser, hvor han i den ene var med i en slags fotomontage med en engelsk rovmorder, hvor redaktionen opfordrede læserne til at bedømme, om der var forskel på de to fysiognomier.

Han slog oplevelsen hen, idet han dog ærgrede sig, da han på det tidspunkt så sig om efter en brud, trods karakteristikken af hans udseende.

Valentiner forholder sig i bogen "Wikingerfahrten" indirekte til de senere anklager om krigsforbrydelser i forbindelse med sænkningen af det engelske passagerskib "Persia", hvor 350 mennesker omkom. I bogen omtaler han en episode ved Sicilien, hvor han i sin båd, U-38, sænkede to italienske passagerskibe, hvorved et ukendt antal passagerers liv gik tabt. Disse tab forklares med fejl og fejhed

hos disse to skibes besætninger, som ikke viste tegn på overgivelse eller hensigter om at få passagererne i redningsbådene.

Han anfører, at disse sænkninger førte til en reaktion fra USA og efter krigen anklager for krigsforbrydelser. Men efter en nærmere undersøgelse gik han fri for tiltale.

Sideløbende med disse overvejelser beskrives også det gode forhold til besætningerne på hans egne skibe. Besætningerne lagde stor vægt på hans omhu for sikkerheden og et kammeratligt forhold ombord under de lange togter. Dette ry blev også bevaret eller forstærket i det tyske mindretal i mellemkrigstiden.

I 1938-1939 byggede man på Broagerland et mødested for mindretallets nazistisk inspirerede ungdomsbevægelser, Deutsche Mädchenschaft Nordschleswig og Deutsche Jungenschaft Nordschleswig. Dette mødested, Landheim Schelde, opkaldte man efter Max Valentiner og knyttede derved forbindelsen mellem den tyske krigshelt og lokalområdet, nu i Danmark.

På samme måde udgav en af mindretallets fremtrædende figurer, Harboe Kardel, i 1933 en bog "Schleswig-Holsteiner im Weltkrieg", hvor der var en større gennemgang af Max Valentiners liv og indsats i første verdenskrig. Harboe Kardel fremhæver især Max Valentiners indsats for at bryde Ententens blokade af Tyskland og den kloge og forsigtige måde, han ydede sin tapre indsats på. Desuden gør han meget ud af Valentiners fine menneskelige indstilling over for sit mandskab – og også over for den overvundne fjende.

Valentiner var med fra starten i udviklingen af u-bådene og deres måde at arbejde på og deltog også i undervisningen af andre u-bådsførere. Derved forøgede han også sin egne evner og nåede et stort resultat i antal sænkede skibe, faktisk et af de højeste blandt tyske u-bådskaptajner. Han nævner et tal på 420.000 bruttotons, fordelt på 150 skibe.

Derved erhvervede han sig den højeste tyske orden, Pour le Mérite, og æresborgerskabet i sin hjemby, Sønderborg.

Max Valentiner kæmpede, indtil marinesoldaternes revolte i november 1918 berøvede Tyskland den sidste kraft, men Harboe Kardel forudser, at Valentiners vilje til at yde en indsats for et nyt Tyskland vil være ubrudt. Og det fik han jo ret i, da Max Valentiner indtrådte i marinen igen allerede året efter, i 1934, og fortsatte i tjeneste hele anden verdenskrig med.

Tilbage i Sønderborg

Den 31. marts 1945 blev Max Valentiner pensioneret fra den tyske marine, formentlig på grund af sygdom. Da var han dog allerede kommet til Sønderborg med skib fra Flensborg for at tage ophold hos sin søster, Theodora, som boede i huset på Skolevej 9/Asylvej 9.

Efter Danmarks befrielse 5. maj 1945 tog det danske politi fat på at få overblik over situationen, herunder også flere af de mange tyske flygtninge, der var ankommet med tog eller skib til Sønderborg siden februar 1945 fra den østlige del af Tyskland, hvor den sovjetrussiske hær var trængt hærgende frem.

Til det danske politi oplyste Valentiner 20. juni 1945, at han var kommet fra Kiel, hvor hans hus var blevet bombet af de allierede, og at han havde en familie. Familien bestod af hans hustru og yngste søn (født 1919), som han var blevet skilt fra i krigens kaos, og at han ikke vidste, hvor de nu befandt sig. Desuden hørte der til familien en ældre søn, Klaus (født 1918), som var meldt savnet på østfronten.

Da han var tysk statsborger, søgte han om forlængelse af opholdstilladelsen. En kort forlængelse blev på dette tidspunkt bevilget.

Politiets undersøgelser fortsatte med at klarlægge Valentiners familieforhold og hans mulige tilknytning til Danmark – og mere specifikt til Sønderborg, tilsyneladende uden at det tidligere æresborgerskab, som han jo godt nok havde frasagt sig, blev inddraget.

Undersøgelsen sluttede med, at Valentiner blev nægtet opholdstilladelse. Myndighederne foretog sig dog ikke noget for at effektuere afgørelsen, formentlig på grund af hans fremskredne sygdom.

I en nekrolog i Der Nord-schleswiger 25. juni 1949 fortælles det, at han døde i Sønderborg af en nyresygdom, som stammede fra forgiftninger fra de lange ophold i u-både under første verdenskrig. Personregistret for Sønderborg

Valentiners familiegravsted på Marie Kirkegård (privat foto)

bekræfter, at han døde i Sønderborg, men mærkeligt nok er der ikke nogen indførsel i kirkebogen for Marie Sogn.

Valentiner døde 19. juni 1949 på Statshospitalet i Sønderborg og blev begravet på Marie Kirkegård på familiens gravsted ikke langt fra familiens hus, Skolevej 9/Asylvej 9, som der står i den oven for omtalte nekrolog. I nekrologen anføres det også, at der var stor deltagelse og mange blomster til begravelsen, også fra dansk side.

Hans hustru og yngste søn var under den voldsomme og kaotiske afslutning på verdenskrigen endt i lille by nær Wiesbaden i den vestlige del af Tyskland. Herfra blev der etableret kontakt mellem ægtefællerne. og Valentiners hustru fik mulighed for at besøge ham på sygelejet i Sønderborg.

Mor og søn blev i Wiesbaden efter Max Valentiners død, hvor Margarita døde i 1983. Sønnen Max Otto forblev i byen efter mode-rens død. Da Valentiners søster, Theodora, døde i 1984, overgik ejerskabet til huset til slægtninge i Valentiners familie i Caracas, Venezuela.

Huset blev nu udlejet indtil 2001 og var under opsyn af Lars Lorenzen, Sønderborg. Da huset blev sat til salg i 2001 fandt han under oprydning på loftet Max Valentiners æresborgerbrev, som efter tilladelse fra ejerne blev givet til daværende borgmester A.P. Hansen.

A.P. Hansen fik lavet nogle kopier, hvoraf Lokalhistorisk Arkiv fik den ene. Originalen er efter ophold og registrering på museet på Sønderborg Slot nu (2020) udlånt til og udstillet på det nye tyske museum ved Rønhave Plads.

Knud Erik Sørensen, Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg

*Asylvej 9 ca. 2010
(privat foto)*

Kildehenvisninger til “Max Valentiner og Genforeningen 1920”

Erik Husted:

Max Valentiners æresborgerbrev fra 1917, i Våbenhistorisk Tidsskrift 2020, nr. 5, s. 12-18.

Peter L. Jacobsen:

Æresborgere i Sønderborg, i Arkiv-Nyt, Lokalhistorisk Arkiv Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg, 7. årg. nr. 1, juli 1992, s. 10-19.

Journal fra politiet i Aabenraa – fremmedpolitiet, i Rigsarkivet Aabenraa.

Harboe Kardel:

Schleswig-Holsteiner im Weltkrieg (Karl Wachholz Verlag 1933), s. 142-148.

Leif Larsen:

Et liv på og under vandet, i Våbenhistorisk Tidsskrift 2010, nr. 5, s. 29-31.

Max Valentiner:

U 38 – Wikingerfahrten eines deutschen U-Bootes (Ullstein Verlag 1934).

Dybbøl-Posten 7.1.1917.

Sonderburger Zeitung 6.1.1917, 28.8.1920, 25.6.1949.

Der Nordschleswiger 3.12.1983, 16.12.2019.

JydskeVestkysten jan 2001.

I Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg opbevares under sag A224 en slægtstavle for Max Valentiner + de oven for anførte avisartikler i kopi.

Hvor intet andet er nævnt findes fotos i Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg